

Za rekonstrukcijo takih oblačil pa je potrebno poznavanje zgodovine, socialnih razmer, tradicije in estetike ljudi, ki so se vanje odevali. Nujno je tudi tehnično znanje krojenja, šivanja in vezenja, prepoznavanje tekstila in njegovega izvora ter vedenje o tem, zakaj so se uporabljale določene barvne kombinacije in okras. Mentorji posvečamo največ časa prav iskanju osnovnih surovin, saj je za obnovo noš odločilnega pomena, da so tkanine iz naravnih materialov in se čim bolj približujejo dragocenim originalom, ki jih še hranimo v skrinjah po naših domovih. Le tako vsak primerek postane verna kopija originala, osebno oblačilo posameznice in obvezujoča dola za njene potomke.

Trst je zanimiv tudi zaradi geografske lege, ki je bila stičišče in razvodje dveh povsem različnih oblačilnih kultur. Na vzhodnem območju so kmečke žene nosile mediteranski kroj, ki mu pravimo škedenjska ali brška noša. Tako so se namreč oblačile ženske v Šklednju, v vaseh tržaškega Brega in v slovenski Istri. Noša je v osnovi zelo stara, krojena v slogu starodavnih balkanskih tunik, dalmatik. Čez tako tuniko ali srajco so oblekle še široke brezrokavne kamižote, ki so jih po potrebi nadele enega čez drugega. V zahodnem predelu Trsta pa so slovenske ženske krojile nošo po alpskem modelu, v mestu poznano kot manderjera. Ta kroj s širokim krilom, prišitim na životec, je znan tudi v ostalem slovenskem prostoru. Pod krilom se oblači slovanska srajca, opleče, ki ohranja vse elemente tradicionalne izdelave s predpisanimi vezeninskimi okras.

Zelo zanimivi in ves čas nespremenjeni sta tudi naramna ruta in peča, okrašeni z imenitno vezenino in dragoceno klekljano čipko. Po tradiciji naj bi lastnice nošo izdelale same, predvsem pa naj bi same oblikovale vezenino, saj so bile rute ponos vsake žene in bistvo noše. Bogata primorska etnična vezenina je s svojimi motivi in simboli sporočala okolju čustveno hrepenenje lastnice in njene tihe upe za življenje.

Tržaške rute se po stilu vezenine in opremi ločujejo od ostalih slovenskih rut in peč, kar poudarjajo vsi pomembni slovenski raziskovalci, kot na primer dr. Stanko Vurnik že leta 1929 in kasneje dr. Marija Makarovič. Vezeninski okras teh rut je strnjen ob robu, pristno ljudski in spontano ustvarjalni, v njem so se ohranile vse vrednote staroslovanskega motiva indoevropskega izvora in slovenske mitologije. Vezenina pripoveduje o starih ljudskih verovanjih, ki so se izražala skozi ustaljene motive in arhetipe mitične zgodbe drevesa življenja. V celotnem tržaškem prostoru, kjer smo doma Slovenci, je prisoten ta neprecenljiv, pristen ljudski motiv, ki ga je, tudi po ugotovitvah tujih preučevalcev slovanske mitologije in tradicij, ohranil skromni ženski svet.

V odnosu do noše so bili naši predniki tako imenovani zamudniki, ker so tradicionalno oblačilo nosili še dolgo po tem, ko je izgubilo svoj osnovni značaj. V času narodnega preporoda je narodna noša tržaških Slovencev postala simbol pripadnosti. Trst je bil in je stičišče narodov in kultur, jezikov in ver, zaradi različnih nacionalnih hotenj pa zgodovinsko občutljiv prostor, kjer le slovenska skupnost premore svojo nošo. Zato je noša nacionalno in kulturno opredeljena in je kot priča avtohtonosti preživela do današnjih dni. To pa nas toliko bolj obvezuje, da jo tudi danes ohranjamo v duhu in hotenju naših prednikov.

Slovenski etnografski muzej

Metelkova 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

T: +386 1 300 87 00, F: +386 1 300 87 36

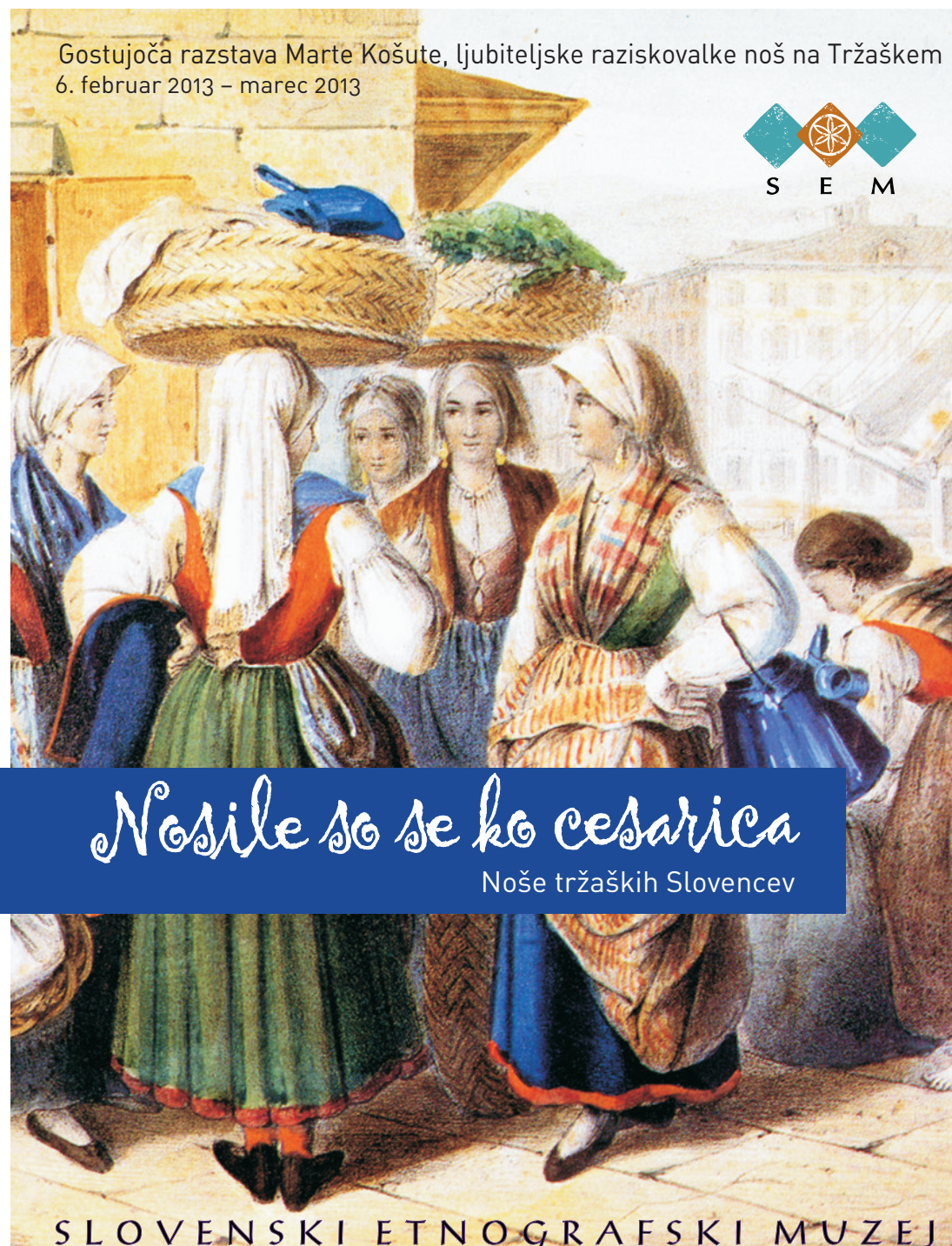
E: etnomuz@etno-muzej.si, www.nesnovnadediscina.si, www.etno-muzej.si

Odprto: torek – nedelja, 10.00 – 18.00

Izdal: Slovenski etnografski muzej, zanj dr. Bojana Rogelj Škafar. Razstavo je zasnovala in zanjo posodila zbirko noš: Marta Košuta, ljubiteljska zbirateljica noš iz Kontovelj pri Trstu. Koordinatorica razstave s sodelavci: Nina Zdravič Polič z Maja Kostric, Domen Uršič. Uredila: Nina Zdravič Polič, SEM.

Gostujoča razstava Marte Košute, ljubiteljske raziskovalke noš na Tržaškem
6. februar 2013 – marec 2013

Nosile so se ko cesarica

Noše tržaških Slovencev

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

O noši. Ljudska noša je za slovensko manjšino v Italiji pomemben razpoznavni znak pripadnosti. V marsikateri rodbini je pomenila družinski zaklad, ki so ga hranili s skrbno ljubeznijo. Tako se je do danes ohranilo še precej originalov, zlasti na Tržaškem. Med njimi so le praznične noše, o delovnih ni več sledi. Najštevilnejše so ženske noše, od moških se je le tu in tam ohranil kakšen del, njihovi opisi so skrajno nepopolni.

Slovenci v Italiji. Slovenska manjšina v Italiji živi na Tržaškem, Goriškem in v Videmski pokrajini, v treh izmed štirih pokrajin, na katere je razdeljena dežela Furlanija Julijska krajina. Zgodovinski prostor slovenske poselitve delno ali v celoti zajema 36 občin. Na svojem avtohtono poseljenem ozemlju slovenska skupnost predstavlja manj kot dvajset odstotkov celotnega prebivalstva. Do uradnega priznanja slovenske manjšine je prišlo s sprejemom državnega zakona št. 38 z dne 23. februarja 2001. Od leta 1797 do leta 1866 je bilo celotno slovensko etnično ozemlje v sklopu avstrijske monarhije, razen v kratkem obdobju ilirskih provinc. V okvir italijanske države sta leta 1866 prišli najprej Rezija in Benečija. Po koncu 1. svetovne vojske so bili tedanji kraljevini Italiji priključeni še Kanalska dolina, Gorica in Goriško, Trst in okolica – torej celotna Primorska, Istra in del Kvarnera. Po 2. svetovni vojski so bili s pariško konferenco leta 1947 vključeni v Republiko Italijo Slovenci iz Kanalske doline, Rezije, Benečije, Gorice in okolice, po podpisu londonskega memoran-duma leta 1954 pa še tržaški Slovenci. Zgodovinski dogodki v različnih pokrajinah so – poleg gospodarskih in naravnih danosti – dodobra zaznamovali tako življenje kot ljudsko izročilo slovenske manjšine v Italiji. (Vir: mag. Inja Smerdel, povzeto iz zgibanke razstave Oblečeni v istovetnost, SEM, 2003)

Marta Košuta je raziskovalka in publicistka, ki je poučevala ročna dela na slovenskih šolah v Trstu in okolici. Veselje in nadarjenost za ročna dela je razširila do načrtnega raziskovanja ljudskega ustnega izročila in oblačilne kulturne na Tržaškem. Je pobudnica in organizatorka kulturnih prireditev, razstav in tečajev za ohranjanje in krojenje noš ter za vezenje. Napisala je številne članke, med drugim je izdala tudi monografijo Tržaška noša in njena vezenina (1997) ter priročnik Kadar v nošo se oblečem (1997). (Vir: Slovenski etnološki leksikon, 2007)

Nosile so se ko cesarica | Marta Košuta

Tržaški Slovenci imamo poseben odnos do svojega tradicionalnega oblačila. Do konca 17. stoletja je bil Trst malo obmorsko mesto tritisočih duš, obdano s slovenskim življem, večinoma poljedelci in živinorejci, za katere je bila v tistem času določena obleka, tako rekoč uniforma, ki jih je ločevala od ostalih družbenih slojev. Krojena je morala biti po strogih predpisih in s preprostimi tkaninami, ljudje pa so kljub vsemu znali izraziti svoj okus in ustvariti to, kar danes pojmuje kot ljudsko nošo. Naša navezanost nanjo izhaja iz dejstva, da na tem etnično mešanem ozemlju ni tradicionalnih oblačil, ki bi označevala druge narodne skupnosti. Meščani so bili v glavnem obrtniki in praviloma oblečeni v cehovske kroje.

Po velikih socialnih reformah, od francoske revolucije do nekako sredine osemnajstega stoletja, so noše v osrednji Evropi začele polagoma izginjati. Nazadnje so jih nosili samo še ljudje, ki so bili odrezani od svetovnih tokov, ali tisti, ki so se zanje opredelili zaradi nacionalne prepoznavnosti in ogroženosti, kar je primer Slovencev na Tržaškem. Tu je bila narodna noša prisotna vse do prve svetovne vojne in je do danes ohranila svojo osnovno simboliko. Devetnajsto stoletje, ki je prineslo kmečkemu prebivalstvu pravico do oblačenja po načelih mode, je vneslo med tržaške Slovence zavest nacionalne pripadnosti, noša pa jim je dala razpoznavnost in vidljivost.

SEM posveča prvo razstavo ob praznovanju 90-letnice muzeja praznični noši tržaških Slovencev, pomembni sestavini njihove narodne identitete.

Slovenci v Trstu smo nošo vsesplošno imenovali narodna noša, kot ji pravimo še danes. Nosila se je ob vseh pomembnih življenjskih trenutkih, bila je oblačilo, ki je človeka spremljalo od rojstva do smrti. Tako so deklice nekako pri desetih letih oblekle belo kiklo in jo nosile, dokler niso dozorele v dekleta, ko so si za prvi ples izdelale praznično nošo. To je seveda veljalo tudi za fante, ki so morali v obdobju odraščanja prav tako nositi obvezno nošo.

S koncem prve svetovne vojne je Primorska ostala odrezana od domovine in izpostavljena nasilnemu potujčevanju, na Tržaškem pa je noša še naprej utrjevala narodno zavest. Kaj je v resnici pomenila našim ljudem, so izpričale manifestacije maja 1945 osvobojenega Trsta. V mogočnih povorkah po mestnih ulicah so izstopale žene v razkošju narodnih noš, ki odtlej do današnjih dni spremljajo vse pomembnejše posvetne in cerkvene prireditve.

V času med vojnami se noša iz objektivnih razlogov ni več obnavljala, pa tudi v letih po drugi svetovni vojni za to ni bilo pogojev. Generacija za generacijo je nosila podedovano družinsko nošo, ki je po malem propadala. Leta 1968 pa je Kraška ohcet, ki je postala največja etnografska manifestacija Slovencev v Furlaniji-Julijski krajini, pokazala, da se je število ohranjenih noš iz dneva v dan krčilo, na novo izdelani primerki pa niso bili primerljivi z originali.

Narodna noša je nekaj slovesnega, dragocenega, je praznična obleka ljudi, ki so kulturno in gospodarsko sooblikovali mesto, v katerem so se rodili in kjer je na vsakem koraku potrebno utrjevati narodno zavest in samozavest. Zato smo se sredi osemdesetih let ljubitelji noše odločili, da skušamo izdelati neoporečne replike ohranjenih originalov. V kulturnih društvih smo organizirali tečaje, na katerih smo v tem času izdelali več sto novih ženskih in moških noš.